

OLIJ TA'LIM DASTURLARINI XALQARO NUFUZLI UNIVERSITETLAR TAJRIBASI ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY-ASOSIY YO'NALISHLARI

Tohirov Zufar Muzaffar o'g'li

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari markazi bo'lim boshlig'i

Murodullayev Shohruh Xabibullo o'g'li

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari markazi bosh mutaxassisi

Otaxonova Maftuna To'lqinbekovna

Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy ta'limni rivojlantirish tadqiqotlari markazi yetakchi mutaxassisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17748266>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 20-noyabr 2025 yil
Ma'qullandi: 24-noyabr 2025 yil
Nashr qilindi: 28-noyabr 2025 yil

KEYWORDS

Oliy ta'lim, o'quv dasturi (kurrikulum), xalqaro reytinglar, kompetensiya, OBE modeli, kredit-modul tizimi, akademik mobillik, universitet-sanoat hamkorligi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi doirasida o'quv dasturlarini jahondagi nufuzli reytinglarda (QS, THE, ARWU) yuqori o'rinlarni egallagan universitetlar tajribasi asosida takomillashtirishning nazariy-metodik asoslari chuqur tahlil qilingan. Tadqiqot davomida xalqaro o'quv dasturlarining (kurrikulum) tuzilishi, Outcome-Based Education (OBE) kompetensiya modeli, natijaga yo'naltirilgan ta'lim, talabalar mustaqil ta'limini tashkil etish, universitet-sanoat integratsiyasi (Triple Helix modeli) va o'qituvchilar malakasini oshirishning zamonaviy mexanizmlari o'rganilgan. Shuningdek, O'zbekiston oliy ta'limida mavjud tizimli muammolar, xususan, nazariy yuklamaning yuqoriligi va akademik avtonomiyaning yetishmasligi tanqidiy ko'rib chiqilib, ularni bartaraf etishning "Benchmarking", "Hybrid Curriculum" va "Skills-Match" kabi ilmiy asoslangan yechimlari taklif etilgan..

XXI asrda inson kapitali mamlakat iqtisodiy taraqqiyotining asosiy drayveriga aylandi. Global raqobat kuchayib borayotgan sharoitda oliy ta'lim tizimi kadrlar tayyorlash sifatini xalqaro talablarga moslashtirishga majbur bo'lmoqda. O'zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko'lamlislohotlar, xususan, "O'zbekiston - 2030" strategiyasi oliy ta'lim muassasalaridan nafaqat diplomli mutaxassis, balki mehnat bozori o'zgarishlariga moslashuvchan, kreativ va tanqidiy fikrlovchi kadrlarni yetishtirishni talab qilmoqda.

Jahonning yetakchi universitetlari - Massachusetts Texnologiya Instituti (MIT), Oksford, Kembrij, Milliy Singapur Universiteti kabi QS va THE reytinglarida yetakchi o'rinlarni egallagan OTMlarning muvaffaqiyati siri ularning ta'lim dasturlari zamonaviyligi, fan va ishlab chiqarish bilan chuqur integratsiyalashuvi hamda innovatsion o'qitish metodlarida namoyon bo'ladi. Biroq, milliy tizimimizda haligacha an'anaviy yondashuvlarning saqlanib qolayotgani, o'quv

dasturlarining mehnat bozori talablaridan ortda qolishi va bitiruvchilarning amaliy ko'nikmalaridagi bo'shliqlar ushbu mavzuning dolzarbligini belgilaydi. Mazkur maqolaning maqsadi ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish orqali milliy o'quv dasturlarini modernizatsiya qilishning ilmiy-amaliy mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

1. Xalqaro reytinglarda yetakchi universitetlar dasturlarining umumiy xususiyatlari

Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, nufuzli universitetlar ta'lim mazmunini shakllantirishda qat'iy belgilangan standartlardan ko'ra, moslashuvchan va natijaga yo'naltirilgan modellarga tayanadi.

1.1. Kompetensiyaga yo'naltirilgan o'quv dasturlari (Outcome-Based Education)

MIT, Cambridge, Oxford, NUS kabi OTMLar o'z o'quv dasturlarini Outcome-Based Education (OBE), ya'ni Natijaga asoslangan ta'lim modeliga to'liq o'tkazgan. Ushbu yondashuv an'anaviy "input-based" (qancha soat dars o'tildi) tizimdan farqli o'laroq, "output-based" (talaba nimalarni qila oladi) tamoyiliga asoslanadi.

OBE modelining asosiy xususiyatlari quyidagilardir:

O'quv natijalarining aniqligi: Har bir fan bo'yicha kutilayotgan natijalar (Learning Outcomes) Bloom taksonomiyasi asosida aniq fe'llar bilan ifodalanadi.

Konstruktiv moslik (Constructive Alignment): O'qitish metodlari va baholash tizimi bevosita o'quv natijalariga bog'lanadi.

Talabaga yo'naltirilganlik: O'qituvchi bilimlarni translyatsiya qiluvchi emas, balki fasilitator (yo'naltiruvchi) vazifasini bajaradi.

1.2. Modul va kredit-modul tizimi

Yevropa va AQShning yetakchi universitetlarida o'quv rejalari qisqa, ammo mazmunan boy modullardan tashkil topgan. Ular mustaqil ta'lim ulushining yuqoriligi (umumiy yuklamaning 60-70% gacha) va tanlov fanlarining ko'pligi bilan ajralib turadi.

1.3. Universitet-sanoat integratsiyasi

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) ma'lumotlariga ko'ra, yetakchi OTMLarning 70% dan ortig'i o'quv dasturlarini bevosita sanoat korxonalarini bilan hamkorlikda yaratadi. Masalan, Germaniyadagi amaliy fanlar universitetlari (Fachhochschule) "Dual ta'lim" tizimini joriy etgan bo'lib, talaba o'qishning 50 foizini korxonada o'tkazadi. AQShda esa "Cooperative Education" (Co-op) dasturlari keng tarqalgan bo'lib, o'quv rejalari ish beruvchilarning real keyslari (Industry Projects) kiritiladi. Bu bitiruvchining ishga joylashish ko'rsatkichini keskin oshiradi.

3. O'zbekiston oliy ta'limidagi mavjud muammolar va ularning tahlili

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlarga qaramay, ta'lim dasturlarida quyidagi tizimli muammolar saqlanib qolmoqda:

Nazariy yuklamaning ortiqchiligi va ma'lumotlarning eskirganligi: Ko'plab o'quv dasturlarida fanning fundamental asoslariga haddan tashqari ko'p urg'u berilib, zamonaviy texnologiyalar va bozor talablari e'tibordan chetda qolmoqda. Talabalar vaqtining katta qismi ma'ruzalarni tinglashga sarflanadi, amaliy ko'nikmalarni shakllantirishga vaqt yetishmaydi.

Kompetensiya modeli to'liq joriy etilmaganligi: Aksariyat fan dasturlarida "bilim, ko'nikma, malaka" triadasi rasmiyatchilik uchun yoziladi. Baholash tizimi talabaning kompetensiyasini emas, balki xotirasini tekshirishga qaratilgan.

Akademik avtonomiyaning pastligi: OTMLar o'quv rejalarini o'zgartirishda, yangi fanlarni kiritishda va xorijiy hamkorlarni tanlashda to'liq mustaqillikka ega emas edi (so'nggi qarorlar bilan bu o'zgarishda, ammo inersiya kuchi saqlanib qolmoqda).

O'qituvchilar malakasining yetishmasligi: Zamonaviy dasturlarni yarata oladigan, xorijiy tillarni biladigan va innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llay oladigan professor-o'qituvchilar qatlami yetarli darajada shakllanmagan. Ko'p hollarda o'qituvchilar o'zlari o'qigan eski metodikalar asosida dars o'tishda davom etmoqda.

4. Xorij tajribasini moslashtirishning ilmiy-amaliy mexanizmlari

O'zbekiston sharoitida xalqaro tajribani "ko'r-ko'rona ko'chirish" emas, balki uni milliy xususiyatlar va mehnat bozori talablariga moslashtirish (adaptatsiya) talab etiladi. Buning uchun quyidagi mexanizmlarni taklif etamiz:

4.1. Benchmarking modeli

Oliy ta'lim dasturlarini yangilashda "Benchmarking" (qiyosiy tahlil) usulidan foydalanish zarur.

Strategik benchmarking: O'z sohasida yetakchi bo'lgan TOP-500 likdagi xorijiy universitet tanlanadi.

Funksional benchmarking: Tanlangan universitetning o'quv rejasi (curriculum map), fan dasturlari (syllabus) va baholash mezonlari o'rganiladi.

Gap Analysis (Bo'shliqlar tahlili): Milliy dastur va xorijiy dastur o'rtasidagi farqlar aniqlanib, bizdagi keraksiz fanlar qisqartiriladi va zarur zamonaviy modullar kiritiladi.

4.2. Hybrid Curriculum (Gibrid o'quv rejasi) yondashuvi

To'liq g'arb modeliga o'tish qiyin bo'lgan o'tish davrida "Gibrid curriculum" eng maqul yechim hisoblanadi.

Onlayn platformalar integratsiyasi: Coursera, edX, Udemy kabi platformalardagi dunyoning yetakchi professorlari darslarini o'quv dasturiga "kredit" sifatida kiritish. Masalan, "Data Science" fanini o'zimizda o'qituvchi yetishmasa, talaba uni Coursera orqali o'qib, sertifikat taqdim etsa, kredit berilishi kerak.

Blended Learning: Nazariy qismni onlayn formatga o'tkazib, auditoriyada faqat muhokama va loyiha ishlari bilan shug'ullanish.

4.3. Skills-Match (Ko'nikmalarni moslashtirish) yondashuvi

Mehnat bozori talablarini real vaqt rejimida kuzatish mexanizmi.

LinkedIn, HeadHunter va UzJobs kabi platformalardagi vakansiyalar talablarini tahlil qiluvchi sun'iy intellekt (AI) vositalaridan foydalanish.

Ish beruvchilarning talablaridan kelib chiqib, har yili o'quv dasturining kamida 15-20 foizini yangilab borish.

4.4. AI va raqamli modullarni integratsiya qilish

Har qanday mutaxassislik (xoh u filolog, xoh muhandis bo'lsin) o'quv dasturiga "Raqamli savodxonlik" va "Sun'iy intellektdan foydalanish" modullarini majburiy kiritish shart. Bu bitiruvchining kelajak mehnat bozoridagi raqobatbardoshligini ta'minlaydi.

4.5. O'qituvchilarni xalqaro tayyorlash ("Train the Trainer")

Dastur qanchalik mukammal bo'lmasin, uni yetkazib beruvchi (o'qituvchi) salohiyatsiz bo'lsa, natija bo'lmaydi. O'qituvchilarni xorijiy hamkor universitetlarga stajirovka yuborish va ularni yangi dastur bo'yicha "Syllabus dizayni"ga o'rgatish zarur.

5. Takomillashtirish natijalari va prognozlar

Taklif etilayotgan mexanizmlarning amaliyotga tatbiq etilishi quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

Ta'lim sifati va mazmuni: O'quv dasturlari nazariy yuklamadan xalos bo'lib, amaliy va "yumshoq ko'nikmalar" (soft skills) rivojiga xizmat qiladi.

Bitiruvchilarning raqobatbardoshligi: Mehnat bozorida talab yuqori bo'lgan kadrlar yetishtiriladi, bitiruvchilarning ishga joylashish ko'rsatkichi 85-90% ga yetkaziladi.

Xalqaro reytinglar: OTMlarning QS va THE reytinglaridagi "Academic Reputation" va "Employer Reputation" indikatorlari bo'yicha ballari oshadi.

Investitsion jozibadorlik: Sifatli ta'lim dasturlari xorijiy talabalarni jalb qilish (ta'lim eksporti) imkoniyatini kengaytiradi.

Xulosa

Oliy ta'lim dasturlarini xalqaro nufuzli universitetlar tajribasi asosida takomillashtirish – bu shunchaki xorijiy andozani ko'chirish emas, balki O'zbekiston oliy ta'lim tizimini transformatsiya qilishning murakkab va davomli jarayonidir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kompetensiyaviy yondashuv (OBE), kredit-modul tizimining haqiqiy mohiyatini joriy etish hamda universitet-sanoat integratsiyasini kuchaytirish orqali O'zbekistonning zamonaviy kadrlar tayyorlash salohiyatini keskin oshirish mumkin.

Buning uchun akademik mustaqillikni kengaytirish, o'quv jarayonini byurokratiyadan xolos etish va eng muhimi, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi munosabatni "subyekt-obyekt" dan "hamkorlik" darajasiga ko'tarish lozim. Ushbu islohotlar OTMlarni global ta'lim makoniga yaqinlashtirib, Yangi O'zbekistonning intellektual poydevorini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktyabrdagi PF-5847-son "O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni.
2. Biggs, J., & Tang, C. (2011). Teaching for Quality Learning at University. McGraw-Hill Education.
3. QS World University Rankings 2024 Methodology. Retrieved from topuniversities.com.
4. European Commission. (2015). ECTS Users' Guide. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
5. World Economic Forum. (2023). The Future of Jobs Report 2023. Geneva.